

Андрій Слащук,
Зоряна Поп'юк

Ринок праці та проблема безробіття у Волинській області

Проаналізовано тенденції та процеси функціонування ринку праці Волинської області. Вивчено рух робочої сили на обсяги, структуру, рівень динаміки та регіональні відмінності, процеси задоволення попиту на робочу силу. Визначено активні заходи сприяння зайнятості населення та розроблення інших заходів їх соціального захисту. Вивчено вплив факторів структури економічно активного населення на чисельність безробітних. Визначено причини виникнення безробіття у Волинській області. Проаналізовано створення ефективної системи регулювання зайнятості та прогнозування попиту на робочу силу на регіональному ринку праці.

Ключові слова: ринок праці, заробітна плата, трудові ресурси, рівень безробіття, соціальний захист.

Постановка наукової проблеми та її значення. Розвиток ринкових відносин в Україні призвів до багатьох проблем, які характерні для країн із ринковим способом господарювання. Вони з'явилися й у соціальній сфері, зокрема щодо зайнятості населення. Ефективне вирішення багатьох із цих проблем неможливе без знання реальної ситуації на ринку праці держави та її регіонів. У зв'язку з цим виникає потреба у дослідженні цих ринків, їхньому постійному моніторингу, виробленні рекомендацій щодо поліпшення ситуації на них. Одним із найважливіших показників функціонування ринку праці є рівень безробіття. Високий рівень безробіття призводить до економічних втрат, соціальної напруги та погіршення рівня життя людей. Безробіття несе в собі економічні, демографічні та соціальні втрати для суспільства. З переходом до ринкової економіки проблема безробіття стає все гострішою. Питання статистичної оцінки, методологічних засад аналізу безробіття у вітчизняній статистиці залишаються недостатньо розробленими. Бракує фундаментально наукових праць, у яких би був присутній комплексний підхід до вивчення процесу безробіття, його якісних особливостей, взаємозв'язків як на рівні країни, так і окремого регіону. Нерозв'язаним на сьогодні є питання виокремлення якісно однорідних регіональних зон безробіття [3, с. 151].

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Різні аспекти функціонування та розвитку ринку праці, механізми його дії, причини виникнення безробіття були висвітлені в працях науковців різних економічних шкіл (В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, А. Маршал, Д. Сноуер); у дослідженнях учених економістів і соціологів (М. Долішній, С. Злупко, Е. Лібанова [4], В. Онікієнко, Я. Олійник, О. Уманський, О. Хомра). Проблемами становлення і розвитку ринку праці Волинської області частково займалися М. Карлін, Л. Ліпич, З. Герасимчук, Л. Черчик [7], А. Колосок [2] та ін.

Формулювання мети та завдань статті. Мета нашого дослідження – вивчення особливостей безробіття та напрямів його подолання у Волинській області. Визначення активних заходів сприяння зайнятості населення на регіональному ринку праці області.

Основні завдання:

- вивчення виробничого і споживчого потенціалу ринку праці, його місткості та насиченості;
- виявлення причин виникнення безробіття у Волинській області;
- з'ясування впливу факторів структури економічно активного населення на рівень безробіття;
- виявлення попиту на робочу силу в області.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Становлення повноцінного ринку праці – одна з найважливіших ланок у розвинутій ринковій економіці, що передбачає надання права кожній людині на вільний продаж своєї праці за власним бажанням і вибором на засадах трудового найму. Ринок праці відображає основні тенденції в динаміці зайнятості, її галузевій, професійно-кваліфікаційній, демографічній структурі, а також основні тенденції суспільного розподілу праці, мобільність робочої сили, масштаби та динаміку безробіття. Ринок праці – сфера формування попиту і пропозиції на робочу силу. Через нього здійснюється продаж робочої сили на визначений термін. Ринок впливає на всі сфери економіки. Зокрема, регулює рух трудових ресурсів у народному господарстві. На ринку праці встановлюється ціна праці – ставка заробітної плати – й обсяг її використання. Активна політика на ринку праці – це державна регуляторна полі-

тика, яка б сприяла стимулюванню сукупного попиту на ринку праці, заохочувала б до підвищення конкурентоздатності зайнятої та незайнятої робочої сили, зростання доходів працюючих без зниження рівня зайнятості.

Трудові ресурси – найважливіша продуктивна сила суспільства, а також носій відносин, що формуються у процесі відтворення робочої сили. Це частина населення області, що за своїм фізичним розвитком, розумовими здібностями та знаннями здатна працювати в народному господарстві. Трудові ресурси – це працездатне населення у працездатному віці, зайняте в різних сферах суспільно корисної праці та навчанням із відривом від виробництва. Це, зокрема, чоловіки у віці 16–62 років і жінки у віці 16–60 років, крім непрацюючих інвалідів праці та війни I та II груп і осіб, які отримують пенсії на пільгових умовах. До трудових ресурсів також відносять старше та молодше населення працездатного віку, якщо воно зайняте в суспільному виробництві. Формування та використання трудових ресурсів впливає на ситуацію на ринку праці області (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл населення у Волинській області за економічною активністю у віці 15–70 років у 2007–2011 рр., тис. осіб

Показник	2007	2008	2009	2010	2011
Економічно активне населення	472,3	478,2	472,5	474,1	480,0
– працездатного віку	438,7	441,4	436,3	435,7	440,4
– старше працездатного віку	33,6	36,8	36,2	38,4	39,6
Зайняті	433,9	438,6	428,0	433,6	440,1
– працездатного віку	400,3	401,8	391,8	395,2	400,5
– старше працездатного віку	33,6	36,8	36,2	38,4	39,6
Безробітні	38,4	39,6	44,5	40,5	39,9
– працездатного віку	38,4	39,6	44,5	40,5	39,9
– старше працездатного віку	–	–	–	–	–
Економічно неактивне населення	273,6	267,5	272,9	271,3	266,0
– працездатного віку	188,9	187,0	193,0	192,5	186,2
– старше працездатного віку	84,7	80,5	79,9	78,8	79,8

* Складено за даними статистичного щорічника «Волинь–2011» [1].

Серед економічно активного населення більшою мірою зайняті особи працездатного віку. У 2007 р. цей показник становив 438,7 тис. осіб, а у 2011 р. – 440,4 тис. осіб. Це зумовлено вищим і продуктивнішим рівнем кваліфікації працездатного населення та демографічними тенденціями (старіння нації). Серед безробітних в області станом на 2011 р. нараховується 39,9 тис. осіб, що порівняно з 2009 р. зменшилося на 4,6 тис. осіб. Поряд із цим рівень зайнятості у Волинській області залишається низьким (440,1 тис. осіб порівняно з іншими областями України).

Волинь належить до традиційно трудонадлишкових областей. Її ринок праці є особливо привабливим (висока якість трудових ресурсів в освіті та рівень кваліфікації, сприятлива вікова структура, відносно низька вартість робочої сили, розвинута транспортна та прикордонна інфраструктура). В області існують певні територіальні відмінності в процесі формування контингенту трудових ресурсів. Через надлишок вільних трудових ресурсів гостро стоїть питання працевлаштування населення в поліських районах (Ратнівський, Любешівський, Камінь-Каширський, Шацький, Старовижівський і Любомльський). Ця проблема зумовлена порівняно високим природним приростом населення, нераціональною структурою господарства та переважно сільськогосподарською спеціалізацією поліських районів, недостатністю місць прикладання праці. Ці причини спонукають місцеве населення змінювати місця проживання в пошуках роботи в південних районах області, де сконцентровані промислові підприємства і більша частина сільськогосподарських угідь області. Сьогодні знайти роботу дуже важко. Центри зайнятості пропонують вакансії на вибір, але безробітних відлякує зарплата, яка подекуди не дотягує навіть до «мінімалки». За даними обласного центру зайнятості, станом на 1 серпня 2012 р. найбільш затребуваними залишаються робітничі професії – 52 % від загальної кількості пропозицій праці. Проте їх престиж в області низький. Один із головних аргументів безробітних – оплата праці, адже 34 % актуальних вакансій за робітничими професіями пропонують мінімальну платню.

Рівень середньої заробітної плати працівників у Волинській області упродовж останніх років є одним із найнижчих в Україні. Однак із 2007 р. виникла позитивна тенденція щодо зростання заробітної плати. Станом на 1 січня 2012 р. розмір заробітної плати становив 2231 грн, а на 1 липня – 2526 грн (на 17,9 % більше, ніж у липні 2011 р.). Найнижча зарплата у Волинській області зафіксована у Турійському районі – 1651 грн. Також не набагато кращі справи у Горохівському районі – 1742 грн, Ратнівському – 1746 грн, Старовижівському – 1792 грн, Іваничівському – 1641 грн, Маневицькому – 1719 грн. Найвищий рівень заробітної плати спостерігається у Луцьку – 2171 грн, Нововолинську – 2801 грн, Ковелі – 2099 грн, Луцькому – 2154 грн, Любомльському – 2190 грн і Ківерцівському районах – 1765 грн.

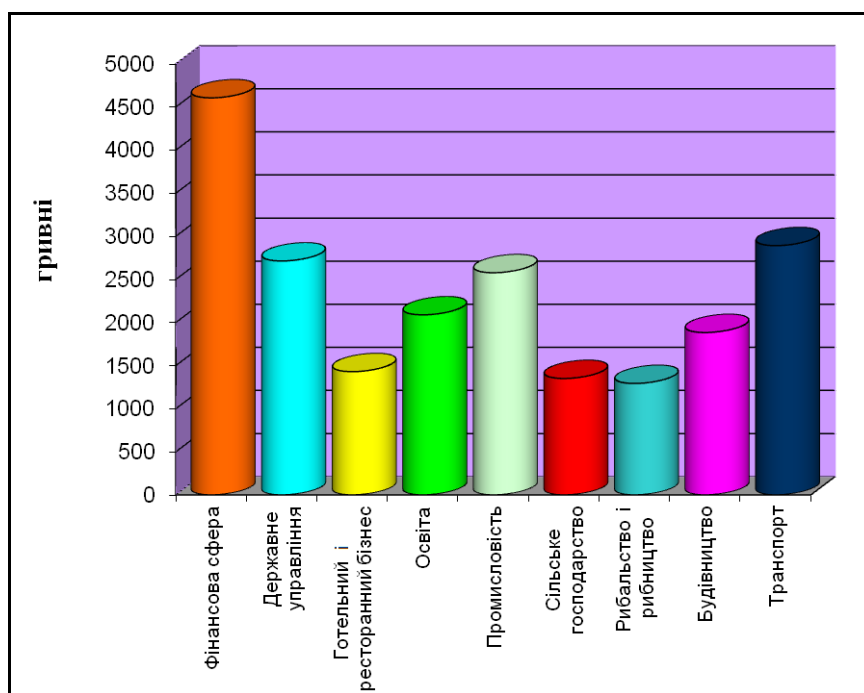

Рис. 1. Рівень заробітної плати в різних сферах діяльності у Волинській області

За рівнем середньої заробітної плати в цілому по Україні область продовжує залишатися на 21-му місці. За цим показником ще більше відстають тільки Тернопільська, Закарпатська, Хмельницька та Херсонська області. Традиційно високою залишається зарплата працівників фінансової сфери (4606 грн), транспорту (2891 грн), державного управління (2713 грн). Водночас у рибальстві і рибництві, готельному та ресторанному бізнесі, сільському господарстві заробітки становили 1292–1429 грн. У промисловості – 2577 грн, в освіті – 2088 грн, будівництві – 1883 грн (рис. 1). Значно знижує рівень доходів волинян несвоєчасна виплата заробітної плати [4, с. 257].

Важливо реформувати й систему соціального захисту. Тягар роздутих соціальних зобов'язань стає дедалі відчутнішим, особливо у сільській місцевості, де рівень соціальних допомог перевищує рівень мінімальної заробітної плати і не спонукає населення до зайнятості. Але в області можна назвати підприємства, що є соціально відповідальними до своїх працівників. Вони зуміли зберегти кваліфіковану робочу силу та забезпечити своєчасність виплати гідної заробітної плати. Приміром, середня зарплата на АТ СКФ Україна становить 4386 грн, ВАТ «Луцьксантехмонтаж 536» – понад 3200 грн, ТОВ «Модерн-Експо» – майже 3 тис., ТзОВ «Гербор-Холдинг» – 2600 грн, ТзОВ «Кромберг енд Шуберт» і ТзОВ «Кронспан-УА» – понад 2 тис. Щоб забезпечити підприємства кваліфікованими кадрами, служба зайнятості налагоджує партнерські стосунки з роботодавцями. Саме працедавець диктує умови ринку та ставить вимоги до претендентів на посаду. Ефективним інструментом у забезпеченні ринку праці кваліфікованими робітниками є професійне навчання дорослого населення. Найпопулярнішими спеціальностями на ринку праці Волині є продавці, касири торговельного залу, кухарі, бармени, офіціанти, водії, слюсарі з ремонту рухомого складу, швачки, підсобні робітники, комплектувальники проводів, машиністи пересувної електростанції.

Таблиця 2

Безробітні, зареєстровані в державній службі зайнятості у містах і районах (станом на кінець року)*

Адміністративні одиниці (міста, райони)	2007		2009		2011	
	Мали статус безробітного, осіб	Рівень зареєстрованого безробіття, %	Мали статус безробітного, осіб	Рівень зареєстрованого безробіття, %	Мали статус безробітного, осіб	Рівень зареєстрованого безробіття, %
Волинська область	16 147	2,6	12 828	2,1	10 844	1,8
м. Луцьк	1601	1,2	2894	2,1	2437	1,8
м. Володимир-Волинський	541	2,3	587	2,5	523	2,2
м. Ковель	881	2,0	854	2,0	975	2,3
м. Нововолинськ	934	2,7	1082	3,1	826	2,3
Володимир-Волинський р-н	484	3,3	246	1,7	273	1,9
Горохівський	1012	3,3	577	1,9	515	1,7
Іваничівський	809	4,1	456	2,3	426	2,2
Камінь-Каширський	848	2,4	377	1,1	293	0,8
Ківерцівський	880	2,4	569	1,6	557	1,5
Ковельський	605	2,6	402	1,7	443	1,9
Локачинський	566	4,2	320	2,3	225	1,7
Луцький	526	1,5	493	1,4	499	1,4
Любешівський	499	2,5	202	1,0	173	0,8
Любомльський	1015	4,5	701	3,1	377	1,7
Маневицький	631	2,0	404	1,3	395	1,3
Ратнівський	1190	4,1	510	1,8	309	1,1
Рожищенський	732	3,1	620	2,6	450	1,9
Старовижівський	924	5,2	583	3,2	345	1,9
Турійський	921	6,3	616	4,2	526	3,6
Шацький	548	5,6	345	3,6	277	2,9

* Складено за даними статистичного щорічника «Волинь–2011» [1].

Невід'ємною рисою ринкової економіки й одним із проявів макроекономічної нестабільності є безробіття. Воно є центральною економічною та соціальною проблемою сучасного суспільства, оскільки може негативно позначатися як на житті конкретної людини та її сім'ї, так і на функціонуванні всієї національної економіки. Безробіття – тимчасова незайнятість економічно активного населення; такий стан ринку праці, коли величина пропозиції робочої сили перевищує обсяг попиту на неї. Воно є порушенням макроекономічної рівноваги на ринку праці, яке відбувається, наприклад, унаслідок активізації діяльності профспілок або прийняття урядом закону про мінімальну заробітну плату. Але саме це підвищення безробіття обмежує агресію профспілок, їхні вимоги до підвищення заробітної плати й тим самим посилює стимули до розвитку підприємництва. Безробіття є макроекономічною проблемою, оскільки на нього впливають передусім економічні чинники. Безробіття як результат трансформації всієї економічної системи, соціальних і політичних перетворень – це певною мірою новий для вітчизняної статистики об'єкт, і цим пояснюється складність його вивчення [1, с. 15–18].

Рівень зареєстрованого безробіття у Волинській області на кінець 2011 р. становив 1,8 %. У порівнянні з попередніми роками він значно знизився. Найвищий рівень безробіття спостерігається у Турійському (3,6 %), Шацькому (2,9 %), Іваничівському (2,2 %), Ковельському (1,9 %), Володимир-Волинському (1,9 %), Рожищенському (1,9 %) та Старовижівському (1,9 %) районах (табл. 2). Це зумовлено високими показниками природного приросту населення, нераціональною структурою господарства та недостатністю місць прикладання праці. Найнижчий рівень безробіття в Камінь-Каширському (0,8 %), Любешівському (0,9 %), Ратнівському (1,1 %), Маневицькому (1,3 %), Луцькому (1,4 %) та Ківерцівському (1,5 %) районах. Це зумовлено зайнятістю у сфері послуг, особливо в торгівлі, зв'язку, готельному та ресторанному бізнесі, фінансовій діяльності, а також трудовою між-регіональною міграцією.

Соціальний захист на ринку праці у Волинській області виявляється в таких державних гарантіях: реалізація прав громадян на працю та допомогу у випадку безробіття; оплата праці на рівні встановленої мінімальної заробітної плати; надання державної допомоги малозабезпеченим і багатодітним сім'ям; пенсійне забезпечення; підтримка життєвого рівня населення шляхом перегляду мінімальних розмірів основних соціальних гарантій відповідно до зміни індексів цін на товари споживання та послуги.

Важливе місце в регулюванні соціальних процесів на ринку праці області належить такому інституту інфраструктури, як біржа праці, та державним центрам зайнятості. Саме через ці органи держава впливає на рівень і термін безробіття, скорочує час на пошук роботи шляхом організації й удосконалення системи інформації про наявність вільних робочих місць, розвиває систему профорієнтації, перепідготовки та підвищення кваліфікації, проводить моніторинг стану ринку робочої сили, стимулює розвиток підприємницької діяльності. Для реалізації політики зайнятості населення та забезпечення громадян відповідними гарантіями на всій території України в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, створено Державну службу зайнятості, діяльність якої контролюється Міністерством праці України та місцевими органами державної виконавчої влади. Послуги, пов'язані із забезпеченням зайнятості населення, надаються нею безкоштовно. Діяльність цієї служби фінансується зі спеціального державного фонду допомоги зайнятості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Безробіття, а особливо його високий рівень, породжує соціальне напруження у Волинській області. Воно здатне дестабілізувати економіку та політичну систему. Створення ефективної системи регулювання зайнятості є одним із важливих завдань у процесі переходу до ринкової економіки.

Вирішення проблеми зайнятості населення на Волині повинно будуватися на основі заходів широкого, комплексного характеру з розробкою цільових програм, спрямованих на підвищення рівня зайнятості конкретних соціальних груп населення. У вирішенні цієї проблеми велику роль можуть відіграти засоби масової інформації: преса, радіо, телебачення, де буде проводитися рекламна кампанія діяльності регіональної служби зайнятості. Потрібно суттєво збільшити сферу трудового посередництва за рахунок організації профільних бірж робочої сили, різноманітних ярмарків вакансій на регіональному ринку праці, а також розширення мережі консультаційних послуг служб зайнятості; створити нові та реконструювати наявні робочі місця підприємств Волинської області. Покращення ситуації на ринку праці – спільне завдання органів влади, державної служби зайнятості, профспілок. Безробіття – ганебне соціальне явище, якого треба позбуватися.

Джерела та література

1. Волинь–2011 (статистичний щорічник) / за ред. В. Ю. Науменка. – Луцьк : Голов. управ. статистики у Волинській області, 2012. – 558 с.
2. Колосок А. М. Аналіз соціально-трудових відносин на ринку праці Волинської області / А. М. Колосок // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Економічні науки. – 2010. – № 5. – С. 113–117.
3. Купалова Г. І. Соціально-економічна сутність форми та функції ринку робочої сили / Г. І. Купалова // Зайнятість та ринок праці. – 2009. – Вип. 2. – С. 12–19.
4. Лібанова Е. М. Ринок праці : навч. посіб. / Е. М. Лібанова. – К. : Центр навч. л-ри, 2003. – 224 с.
5. Ринок праці України у 2010 р. : Аналітично-статистичний збірн. – К. : Держ. центр зайнятості М-ва соц. політики України, 2011. – 303 с.
6. Чернюк Л. Г. Економіка та розвиток регіонів (областей) України : навч. посіб. / Л. Г. Чернюк, Д. В. Клиновий. – К. : Кит, 2002. – 644 с.
7. Черчик Л. М. Статистичне прогнозування тенденцій зайнятості населення / Л. М. Черчик // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2009. – № 15. – С. 44–49.

Слащук Андрей, Попюк Зоряна. Рынок труда и проблема безработицы в Волинской области. Проанализированы тенденции и процессы функционирования рынка труда Волинской области. Изучено движение рабочей силы на объемы, структуру, уровень динамики и региональные различия, процессы удовлетворения спроса на рабочую силу. Определены активные меры содействия занятости населения и разработки других мер их социальной защиты. Изучено влияние факторов структуры экономически активного населения на численность безработных. Определены причины возникновения безработицы в Волинской области. Проанализировано создание эффективной системы регуляции занятости и прогнозирования спроса на рабочую силу на региональном рынке труда.

Ключевые слова: рынок труда, заработная плата, трудовые ресурсы, уровень безработицы, социальная защита.

Slaschuk Andrey, Popyuk Zoryana. Labor Market and the Problem of Unemployment in the Volyn Region. Analised of trends and processes of the functioning of the labor market in Volyn region. Studied movement of labor and their extents, structure, level of dynamics and regional differences, the processes to meet the demand for labor. Defined the active measures to promotion employment and development of other measures of social protection region. Studied the influence factors of the structure of the economically active population on the number of unemployed. Determined the reasons of unemployment in Volyn region. Analised the creation of an effective system of the regulation the employment and forecasting the demand of regional labor market.

Key words: labor market, wages, labor, unemployment, social protection.

Стаття надійшла до редколегії
19.03.2013 р.

УДК 911.375(477.81)

**Катерина Примак,
Андрій Слащук**

Актуальні проблеми індустріального розвитку малих міських поселень Рівненської області та шляхи їх вирішення

Розглянуто роль малих міських поселень у територіально-господарській системі Рівненської області, проаналізовано актуальні проблеми їх індустріального розвитку. Основну увагу приділено проблемам недостатності фінансових ресурсів, низького рівня соціально-економічного розвитку, недостатнього розвитку виробництва малих міських поселень. Для вирішення цих питань запропоновано заходи для покращення виробництва в рамках державної політики розвитку: індустріальний розвиток малих міських поселень, зміцнення їхньої економічної бази, розвиток виробничої та соціальної інфраструктури.

Ключові слова: малі міські поселення, Рівненська область, проблеми соціально-економічного розвитку, розвиток інфраструктури, державна політика.

Постановка наукової проблеми та її значення. Рівненська область належить до групи обласних мезорайонів із невисоким рівнем урбанізації. Тому саме малі міські поселення визначають характер і рівень суспільного виробництва, розвиток продуктивних сил, інноваційні можливості для розвитку регіону. Вони виконують функції організаційно-господарських центрів прилеглих територій, у них зосереджені трудові ресурси й здійснюється підготовка кваліфікованої робочої сили для сільської місцевості.

Сьогодні соціально-економічне становище більшості малих міських поселень Рівненської області є складним. Тому для успішного проведення економічних і соціальних реформ необхідно ідентифікувати проблеми та слабкі сторони розвитку таких населених пунктів, а також визначити шляхи їх перспективного розвитку.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Питання вивчення малих міських поселень знайшли своє відображення в працях багатьох науковців, хоча детальний аналіз сучасного стану малих міських поселень Рівненської області на сьогодні відсутній. Так, у дослідженнях М. Орлатого та М. Ігнатенка детально розглядаються проблеми інфраструктури населених пунктів [2; 6]. Питання стратегічного управління та розвитку малих міст детально вивчені В. Вакуленком [1; 6]. В. Удовиченко аналізує моделі соціально-економічного розвитку міст в умовах формування ринкових відносин [5]. Т. Дерун досліджує функціональну роль і проблеми малих міст України та пропонує шляхи державного втручання для вирішення окреслених проблем [3].

Формулювання мети та завдань статті. Мета статті – здійснити аналіз основних проблем індустріального розвитку малих міських поселень Рівненської області в сучасних умовах і визначити ефективні шляхи їх розв'язання. Для її досягнення необхідно вирішити такі завдання:

- проаналізувати місце та роль малих міських поселень у територіально-господарській системі Рівненської області;
- ідентифікувати актуальні проблеми їх розвитку;
- окреслити шляхи вирішення конкретних соціально-економічних проблем малих міських поселень.